

ลักษณะของ “เรื่องเล่า” ในศิลปกรรมของช่างเมืองเพชรในบริบท
การท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี¹

Characteristics in the ‘Narratives’ of Petchaburi
Craftsmen’s Creative Arts in the Context of Tourism

ทรงฤทธิ์ ฉิมโหมด *

นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

***Corresponding Author E-mail:** songritchim19@gmail.com

Received: March 07, 2023

Revised: April 27, 2023

Accepted: June 30, 2023

Available: June 30, 2023

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศิลปกรรมสร้างสรรค์เมืองเพชร” : เรื่องเล่าและบทบาทในฐานะ
ทุนทางวัฒนธรรมในบริบทการท่องเที่ยว โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อุบล เทศทอง เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการทำ
วิทยานิพนธ์ตั้งแต่ต้น และอาจารย์ที่ปรึกษาหลักคือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารียา หุদিনทะ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
คือรองศาสตราจารย์ ดร.ปรเมินทร์ จารูวร

Abstract

This study of the narratives of Petchaburi craftsmen's creative arts is to analyse the characteristics of the narratives of the crafts in the context of tourism. This analysis employs the methodology of folkloristics, the concept of cultural reproductions and the theory of creative folkloristics. The main content for the study includes a total of 529 arts and crafts, such as concrete sculptures, wood carvings, and paintings that express different types within the context of tourism in the Petchaburi province from 1977 to 2019. The narratives were found in four types, one) history of the Lord Buddha and the Jataka tales which follows the tradition of the older craftsmen, two) the literature of Ramayana, three) social events including both domestic and international and presented in short stories, and four) the narratives about the history of places, the community's ways of life and the ethnic groups in the Petchaburi province. Creation of different types of narratives of Petchaburi craftsmen's creative

arts shows the reproduction of creative narratives as different types of art create greater interests in the context of tourism.

Keywords:

Narratives in the creative arts,
Petchaburi craftsmen,
The context of tourism

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องเล่า² ในศิลปกรรมของช่างเมืองเพชรครั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีในบริบทการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการทางคติชนวิทยา ศึกษาด้วยแนวคิดการผลิตซ้ำวัฒนธรรมและทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาคือผลงานศิลปกรรมประเภทงานปูนปั้น งานแกะสลักไม้ งานจิตรกรรมที่มีการนำเสนอเรื่องเล่าประเภทต่างๆ และสร้างสรรค์ขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวที่จังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518-2562 จำนวน 529 ผลงาน พบว่ามีการนำเรื่องเล่ามาสร้างสรรค์เป็นศิลปกรรม แบ่งเรื่องเล่าได้เป็น 4 ประเภทและแต่ละประเภทมีลักษณะ คือ 1.พุทธประวัติและชาดกซึ่งส่วนใหญ่นำเสนอตามที่สืบทอดมาจากช่างรุ่นก่อนหน้า 2.วรรณคดีส่วนใหญ่คือเรื่องรามเกียรติ์ 3.เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมืองมีทั้งที่เป็นเหตุการณ์ภายในประเทศและต่างประเทศและนำเสนอเป็นเหตุการณ์สั้นๆ และ 4.เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติสถานที่ วิถีชีวิตของชุมชนและชาติพันธุ์ในเพชรบุรี การสร้างสรรค์เรื่องเล่าประเภทต่างๆ ผ่านผลงานศิลปกรรมของช่างเมืองเพชรแสดงให้เห็นการผลิตซ้ำเรื่องเล่าที่สร้างสรรค์เป็นศิลปกรรมประเภทต่างๆ ให้เกิดความน่าสนใจในบริบทการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี

² งานวิจัยนี้นิยามคำว่า “เรื่องเล่า” ตามวัตถุประสงค์และข้อมูลที่ผู้วิจัยพบคือ “เรื่องเล่า หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่บรรยายในลักษณะที่เชื่อมโยงกันอย่างมีความหมาย เหตุการณ์นั้น ๆ อาจเกิดขึ้นจริง หรือเป็นเรื่องแต่งขึ้น หรือเป็นผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์ไม่ว่าจะเป็น พุทธประวัติ ชาดก วรรณคดีต่าง ๆ เช่น รามเกียรติ์ พระอภัยมณี รวมทั้งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชนและชาติพันธุ์ ที่ช่างเพชรบุรีนำมาใช้เป็นข้อมูลหลักในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมของตน”

คำสำคัญ: เรื่องเล่าในงานศิลปกรรม, ช่างเพชรบุรี,
บริบทการท่องเที่ยว

บทนำ

จังหวัดเพชรบุรีมีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะการเที่ยวชมงานศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวมีหลายสถานที่ด้วยกัน เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่วัดเกาะ อ.เมืองเพชรบุรี ที่นักวิชาการต่างลงความเห็นว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2277 เป็นภาพเขียนฝาผนังด้านในพระอุโบสถหลังเก่านำเสนอเรื่องเล่าพุทธประวัติที่เรียกว่า “อัฐมहाสถาน” และ “สัตตมहाสถาน” ศิลปกรรมที่วัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมืองเพชรบุรี รวมศิลปกรรมไว้หลายยุคสมัยและเป็นผลงานของครูช่างคนสำคัญหลายท่าน ไม่ว่าจะเป็นงานศิลปกรรมปูนปั้นที่ซุ้มประตูหน้าวัด (ด้านพระวิหารหลวง) เป็นภาพเหตุการณ์พุทธประวัติตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรรม³ หรือผลงานปูนปั้นที่หน้าบันพระวิหารหลวงของปู่อินที่สร้างสรรค์เป็นพระนารายณ์ทรงครุฑและครุฑเหยียบป้าหนุมาน รวมทั้งผลงานของนายหวน ตาลวันนา นายเลิศ พ่วงพระเดช และนายพิณ อินฟ้าแสง สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมสีฝุ่นที่ผนังด้านในพระอุโบสถ ช่วงปี พ.ศ.2463-2466 นำเสนอเรื่องพุทธประวัติ ตอนมารผจญ ทศชาติชาดก เวสสันดรชาดก หรือแม้แต่ที่วัดพลับพลาย อ.เมืองเพชรบุรี มีงานศิลปกรรมแกะสลักไม้ เรื่องจันทกีนรชาดก และเทวธรรมชาดกที่บานประตูหน้าพระอุโบสถ สร้างสรรค์ขึ้นโดยนายเลิศ พ่วงพระเดช เมื่อปี พ.ศ.2458 เป็นต้น

นอกจากศิลปกรรมเก่าแก่ที่จังหวัดเพชรบุรีจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจนเป็น “จุดขาย” ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการท่องเที่ยวที่จังหวัดเพชรบุรีแล้ว ยังมีผลงานศิลปกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะผลงานที่นับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ผลงานศิลปกรรมของช่างรุ่นใหม่ได้รับการยอมรับและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน คือ ผลงานของช่างทองร่วง เอมโอษฐ์⁴ เพราะ “งานช่างที่เพชร งานปูนปั้นนี้แหละ

³ จานง เอมริน สันนิษฐานว่าเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาและหลวงปู่บัวมากรณซ์ซ่อมแซมของเดิม (วัดมหาธาตุวรวิหาร, 2552: 60)

⁴ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะ (ประณีตศิลป์ - ศิลปะปูนปั้น) ปีพุทธศักราช 2554

ที่ดัง ใครๆ ก็รู้จัก ก็ตั้งแต่ครูทองร่วงที่ทำให้ช่างเพชรดังขึ้นมา” (ข้าหลวง สหสพาศน์, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2563)

ผลงานศิลปกรรมของช่างทองร่วง เอมโษษฐิ์มักนำเสนอเรื่องเล่า ประเภทต่างๆ ในศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอเรื่อง “รามเกียรติ์” ดังเช่น ศิลปกรรมปูนปั้นประดับหน้าบันอาคาร วัดเขานันไดอิฐ อ.เมือง เพชรบุรี สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ.2519 นำเสนอเหตุการณ์ตอนทศกัณฐ์ยกทัพ ศิลปกรรมปูนปั้นนูนต่ำที่โถงอาคารทางขึ้นรถรางไฟฟ้าพระนครคีรี อ.เมือง เพชรบุรี สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ.2540 นำเสนอเหตุการณ์ตอนพระรามปราบรามสูร หรือนำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สถานที่ เช่นผลงาน ศิลปกรรมปูนปั้นนูนต่ำ ที่ทำน้ำวัดท่าไชยศิริ สร้างสรรค์ขึ้นในปี พ.ศ.2555 นำเสนอตำนานทหารไทยรบกับทหารพม่าที่ทำน้ำวัดท่าไชยศิริ เป็นต้น

นอกจากผลงานศิลปกรรมของช่างทองร่วง เอมโษษฐิ์ ยังมีผลงาน ศิลปกรรมที่สร้างสรรค์โดยช่างเพชรบุรีคนอื่นๆ และมีการสร้างสรรค์เรื่องเล่า ประเภทต่างๆ หลากหลายขึ้นในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลักษณะของ เรื่องเล่าประเภทต่างๆ ที่ปรากฏในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีในบริบท การท่องเที่ยวที่จังหวัดเพชรบุรี

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ ในงานศิลปกรรม ของช่างเพชรบุรีในบริบทการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี

ขอบเขตงานวิจัย

“ศิลปกรรมเพชรบุรี” ที่ศึกษาในงานวิจัยนี้คือผลงานศิลปกรรม ของช่างเพชรบุรี สร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518-พ.ศ.2562 โดยผู้วิจัย จะศึกษาวิเคราะห์จากงานศิลปกรรมประเภทงานปูนปั้น งานแกะสลักไม้ งานจิตรกรรมที่มีการนำเสนอเรื่องเล่าประเภทต่างๆ และเป็นผลงานที่

สร้างสรรค์ขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยจะนำข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นส่วนเสริม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นกลุ่มข้อมูลหลักแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะคือ 1.แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน 12 แห่ง 2.แหล่งท่องเที่ยวสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 18 แห่ง 3.การท่องเที่ยวตัวเมืองเพชรบุรีหรือเฉพาะสถานที่ 11 แห่ง และ 4.การท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ชาติพันธุ์ 8 แห่ง รวมแหล่งท่องเที่ยวที่ศึกษาจำนวน 49 แห่ง

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาทางคติชนวิทยาเกี่ยวกับงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้คือ 1.ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2.ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ 3.เก็บข้อมูลภาคสนาม 4.ศึกษาเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมสกุลช่างเพชรบุรีที่เก็บข้อมูลในฐานะที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมในบริบทการท่องเที่ยว 5.วิเคราะห์ด้วยแนวคิดอนุภาคทางคติชนและบทบาทหน้าที่ของงานศิลปกรรมและเรื่องเล่าที่นำมาใช้ในศิลปกรรมสกุลช่างเพชรบุรีในบริบทการท่องเที่ยว 6.สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ ดังนี้ 1.ผู้วิจัยหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หลังจากนั้นลงพื้นที่ตามที่ได้ข้อมูลมา 2.ดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยมีการปรับแก้และได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2563 (เลขที่โครงการ REC 63.0625-058-2684 เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการพิจารณาแบบรวดเร็ว Expedited review) 3.ผู้วิจัยสัมภาษณ์ช่างเพชรบุรี เจ้าของสถานที่หรือผู้จ้างวาน รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม

ผลงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี โดยวิธีการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ การจดบันทึกภาคสนาม การถ่ายภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และการบันทึกวีดิทัศน์

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการผลิตซ้ำวัฒนธรรม

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) จำแนกวัฒนธรรมเป็น 3 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก (Dominant Culture) วัฒนธรรมที่ตกค้างมาจากอดีต (Residual Culture) และวัฒนธรรมที่กำลังก่อตัวขึ้นใหม่ (Emergent Culture) โดยเรียกกระบวนการดังกล่าวว่า “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction)” ซึ่งหมายถึง การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดทางวัฒนธรรม ในขณะที่วัชรภรณ์ ดิษฐปาน นำแนวคิดการผลิตซ้ำวัฒนธรรมของ Raymond Williams ประกอบกับคำอธิบายของนักคิดท่านอื่นๆ มาวิเคราะห์ว่าการสืบทอดวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำวัฒนธรรมมีลักษณะต่างกัน ดังนี้คือ “การสืบทอดวัฒนธรรม” หมายถึง การดำรงรักษาและสืบทอดความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่างๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมในวัฒนธรรมของตน โดยการสืบทอดดังกล่าวอาจรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้อย่างครบถ้วนหรือมีการสืบทอดพร้อมทั้งดัดแปลงรูปแบบบางอย่าง หากแต่องค์ประกอบหลักและสาระสำคัญยังคงดำรงอยู่ตามฐานความเชื่อเดิม ส่วน “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม” หมายถึง การหยิบยกเอาวัฒนธรรมบางอย่างขึ้นมาให้ความหมายและให้คุณค่าผ่านวิถีปฏิบัติใหม่ๆ หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมแบบใหม่อันทำให้วัฒนธรรมนั้นได้รับการเน้นย้ำให้โดดเด่นหรือมีชีวิตขึ้นมาใหม่ในบริบทที่ไม่เคยมีมาก่อน การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงก่อให้เกิดการนำนวัตกรรมมาผลิตใหม่ในวัตถุประสงค์ใหม่ เพื่อให้สอดคล้องตอบสนองสถานการณ์หรือบริบทใหม่ หรือมีการสร้างความหมายใหม่ (วัชรภรณ์ ดิษฐปาน, 2557: 17)

การอธิบายความดังกล่าวรัชราภรณ์ ดิษฐป้าน (2557) นำมาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาเรื่อง “พระอุปคุต : การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมในสังคมไทย” แสดงให้เห็นถึงตำนานพระอุปคุตที่สืบทอดในสังคมไทยว่ามีหลากหลายแบบเรื่อง และมีการผลิตซ้ำผ่านสื่อสมัยใหม่ทำให้เกิดตำนานพระอุปคุตที่มีแบบเรื่องและเนื้อหาแตกต่างจากเดิม รวมทั้งมีการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระอุปคุตในวัฒนธรรมของคนหลากหลายกลุ่มและดำรงอยู่ในลักษณะที่มีพลวัต ส่วนการผลิตซ้ำประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในพื้นที่ภาคกลางมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาและประเพณีในภาคเหนือแต่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนภาคกลาง ซึ่งการศึกษาของรัชราภรณ์ ดิษฐป้านมีประโยชน์ในด้านที่ทำให้เห็นแนวทางการศึกษาในลักษณะดังกล่าว และงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำและการผลิตซ้ำวัฒนธรรมมาศึกษาลักษณะการผลิตซ้ำเรื่องเล่าที่ปรากฏในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี

ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์

ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์เป็นปรากฏการณ์อันมีปัจจัยมาจากบริบทสังคมทุนนิยมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บริบทสังคมโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว รวมทั้งยังแสดงให้เห็นวิถีคิดของคนไทยในการปรับใช้คติชนอันเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ทั้งการผลิตซ้ำ ประยุกต์ การผสมผสาน การสร้างใหม่ หรือการสร้างความหมายใหม่ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ในบริบทใหม่ (ศิริพร ณ กลาง, 2562: 127-128)

งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีด้วยทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ที่ผ่านมามีการศึกษาของขวัญนก ทองล้วน (2558) ศึกษาเรื่อง งานปูนปั้นรามเกียรติ์ ถนนราชดำเนิน จังหวัดเพชรบุรี: พลวัตของการนำเรื่องรามเกียรติ์มาใช้ในศิลปกรรมร่วมสมัย เป็นการศึกษาศิลปกรรม

ไทยร่วมสมัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางคติชนและการศึกษาทางวรรณกรรม ศิลปกรรม พบอนุภาคเหตุการณ์ในงานปูนปั้นชุดที่ศึกษา 8 กลุ่ม และแสดงให้เห็นพลวัตของจุดประสงค์ที่จากแต่เดิมสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม เพื่อเป็นพุทธบูชาเปลี่ยนเป็นจุดประสงค์หลักเพื่อการเฉลิมพระเกียรติ พระมหากษัตริย์และการท่องเที่ยว การศึกษาของขบวนกรช่วยให้ผู้วิจัยเห็นข้อมูลเบื้องต้นของบทบาทของเรื่องเล่าเรื่องรามเกียรติ์ที่ช่างปูนปั้นเพชรบุรีนำมาใช้สร้างสรรค์ในงานศิลปกรรมของตน ซึ่งจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาวิจัยเรื่องเล่าทุกประเภทที่ช่างเมืองเพชรนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปกรรม

ผลการศึกษา

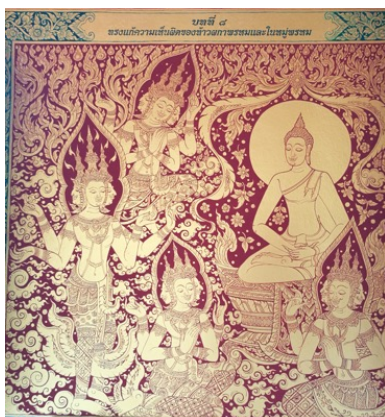
บทความนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษา 2 ประเด็นหลักคือ 1.เรื่องเล่าในศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี และ 2.การผลิตซ้ำเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมของช่างเมืองเพชร ดังนี้

1. “เรื่องเล่า” ในศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี

ผู้วิจัยได้รวบรวมศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2518-2562 การนำเสนอเรื่องเล่าในศิลปกรรมแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ 1.พุทธประวัติและชาดก จำนวน 239 ผลงาน 2.วรรณคดี จำนวน 233 ผลงาน 3.เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมือง จำนวน 9 ผลงาน และ 4.เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติสถานที่ วิถีชีวิตของชุมชนและชาติพันธุ์ในเพชรบุรี จำนวน 48 ผลงาน รวมผลงานศิลปกรรมที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นกลุ่มข้อมูลหลักจำนวน 529 ผลงาน

1.1 เรื่องเล่าพุทธประวัติและชาดกในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี แบ่งเป็น 1.เรื่องเล่าพุทธประวัติในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี จำนวน 145 ผลงาน และ 2.ชาดกในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี จำนวน 94 ผลงาน ซึ่งมีทั้งทศชาติชาดกและมหาเวสสันดรชาดก โดยการสร้างสรรค์ศิลปกรรม

ที่นำเสนอพุทธประวัติทั้งหมดสร้างสรรค์ขึ้นในวัดและเกิดจากเจตนาของเจ้าอาวาสที่ต้องการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและเพื่อประดับตกแต่งพระอุโบสถให้สวยงาม ต้องการนำเสนอเรื่องพุทธประวัติเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเป็นศาสนสถาน บางแห่งเจ้าอาวาสมีจุดมุ่งหมายเพิ่มจากเดิมคือต้องการสร้างสรรคงานศิลปกรรมที่นำเสนอพุทธประวัติเพื่อให้บุคคลทั่วไปหรือผู้มาเที่ยวชมได้ศึกษาเรียนรู้พุทธประวัติจากผลงานศิลปกรรมดังกล่าว

(ซ้าย) ภาพศิลปกรรมพุทธประวัติ ที่วัดเขาย้อย (ขวา) ภาพศิลปกรรม
พุทธประวัติในศาลาพาทูง ที่วัดข่อย

ตัวอย่างผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอพุทธประวัติและชาดก เช่น ผลงานจิตรกรรมใส่กรอบรูปประดับที่ฝาผนังด้านในพระอุโบสถ วัดท่าไชยศิริ อ.บ้านลาด ของช่างยุทหนา อินทร์จิตร สร้างสรรค์ปีพ.ศ.2555 นำเสนอเนื้อหาตอนมารผจญ ผลงานจิตรกรรม ประดับที่ผนังด้านในพระอุโบสถ วัดช้างแท่งกระจาด ของช่างกฤษดากร อินทงลาศ สร้างสรรค์ปี พ.ศ.2555 นำเสนอเรื่องทศชาติชาดก หรือผลงานจิตรกรรมลายทองที่ผนังด้านในพระธาตุฉิมพลีพระเศรฐ์จีนวโกฏิ วัดข่อย ของช่างธานีรินทร์ ชื่นใจ สร้างสรรค์

ปี พ.ศ.2554 นำเสนอเรื่องเล่าพุทธประวัติในคาถาพาหุง เป็นต้น

ผู้วิจัยวิเคราะห์เรื่องเล่าพุทธประวัติและชาดกในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีด้วยแนวคิดอนุภาคทางคติชน (Motif) พบว่าส่วนใหญ่นำเสนอหลายอนุภาค มีลักษณะทั้งที่เป็นการนำเสนอแบบแยกเหตุการณ์และหลายเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน อนุภาคที่น่าสนใจที่พบคืออนุภาคเกี่ยวกับคุณลักษณะของตัวละครที่เป็นผู้มีพลังกำลัง มีความสง่างามและมีปัญญา อนุภาคเหตุการณ์เกี่ยวกับการได้รับความสำเร็จ ได้รับทรัพย์สินสมบัติ เป็นต้น เรื่องเล่าพุทธประวัติและชาดกที่นำมาสร้างสรรค์ส่วนใหญ่ยังคงเป็นเรื่องเล่าเดิมที่นิยมนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปกรรม ไม่ว่าจะเป็นพุทธประวัติตอนสำคัญเช่น ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน ทศชาติชาดก เวสสันดรชาดก เป็นต้น

1.2 วรรณคดีในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี มีการสร้างสรรค์ทั้งสถานที่ที่เป็นศาสนสถานและสถานที่อื่นๆ พบเรื่องรามเกียรติ์ จำนวน 195 ผลงาน พระมหากษัตริย์ล้านนาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ จำนวน 17 ผลงาน และวรรณคดีเรื่องอื่นๆ จำนวน 21 ผลงาน คือ เรื่องสังข์ทอง พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน และนิราศเมืองเพชร

(ซ้าย) ภาพศิลปกรรมตัวละครวานร 18 มงกุฎ ที่สวนร่วมโพธิ์ไพนุลย์ วัดเขาย้อย (ขวา) ภาพศิลปกรรมเรื่องพระมหากษัตริย์ล้านนาแม่กิมไล้

ตัวอย่างผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอวรรณคดี เช่น ศิลปกรรมปูนปั้นประดับหน้าบันอาคาร วัดเขابันไดอิฐ อ.เมืองเพชรบุรี ของช่างทองรุ่ง เอมโษษฐ สร้างสรรค์ปี พ.ศ.2519 นำเสนอเหตุการณ์ตอนทศกัณฐ์ยกทัพผลงานศิลปกรรมปูนปั้นประดับหน้าบันศาลาบำเพ็ญกุศล วัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมืองเพชรบุรี ของช่างมนู เนตรสุวรรณ สร้างสรรค์ปี พ.ศ.2520 นำเสนอตอนพระรามรบทศกัณฐ์ ศิลปกรรมปูนปั้นลอยตัวรอบโบสถ์และบริเวณโดยรอบสวนด้านนอกวัดเขาย้อย อ.เขาย้อย ของกลุ่มช่างสาโรจน์ บุญประเสริฐ ออกแบบโดยช่างธานีทร ชื่นใจ สร้างสรรค์ปี พ.ศ.2557-2562 นำเสนอเหตุการณ์ตอนนาร 18 มงกุฎยกทัพ ผลงานจิตรกรรม ประดับที่ผนังหน้ากลองหน้าพระประธานด้านในพระอุโบสถ วัดหนองปีนแตก อ.แก่งกระจาน ของช่างธานีทร ชื่นใจ สร้างสรรค์ปีพ.ศ.2552 นำเสนอเรื่องพระมหาชนก เหตุการณ์ตอนเรือแตก ผลงานศิลปกรรมปูนปั้นนูนต่ำ ที่หน้าจั่วอาคารศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุวรวิหาร โดยช่างทองรุ่ง เอมโษษฐ พ.ศ.2529 นำเสนอเรื่องพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร เป็นต้น

ลักษณะของวรรณคดีในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีมีทั้งที่นำเสนอเป็นเรื่องเล่าใหม่และนำเสนอเป็นอนุภาคตัวละคร เมื่อวิเคราะห์อนุภาคเหตุการณ์พบว่าส่วนใหญ่นำเสนออนุภาคเกี่ยวกับการต่อสู้และอนุภาคเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสีซึ่งเป็นความนิยมการสร้างสรรคงานศิลปกรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่ช่างรุ่นเก่า อนุภาคดังกล่าวช่วยแสดงฝีมือของช่างได้ (ข้าวาลัย สหัสสพาศน์, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2563) โดยวรรณคดีที่พบมากที่สุดคือเรื่องรามเกียรติ์ รองลงมาคือเรื่องพระมหาชนก นอกจากนี้ยังมีเรื่องสังข์ทอง พระอภัยมณี เป็นต้น

1.3 เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมืองในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี ที่พบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือวัดมหาธาตุวรวิหาร วัดคงคารามวรวิหาร วัดเขาตะเคราและโถงอาคารทรงร่างไฟฟ้า พระนครคีรี มีผลงานรวม 9 ผลงาน⁵ โดยส่วนใหญ่เป็นงานของช่างทองร่วง เอมโษษฐ แบ่งได้เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมืองในประเทศ 6 ผลงาน และเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมระหว่างประเทศและต่างประเทศ 3 ผลงาน

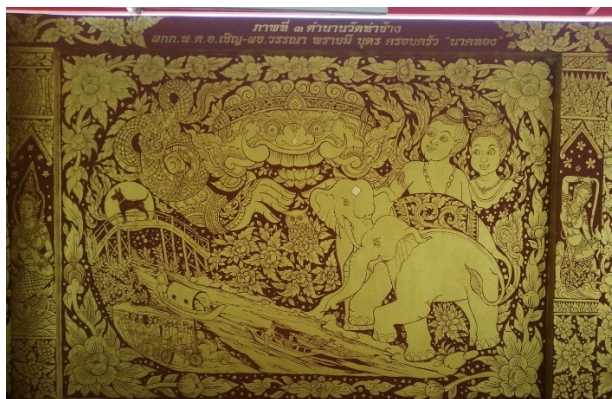

ภาพศิลปกรรมเหตุการณ์ทางการเมืองที่โถงอาคารทรงร่างไฟฟ้า พระนครคีรี

ตัวอย่างผลงานศิลปกรรมที่น่าเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมือง เช่น การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมรูปหล่อมราขวงศ์ดึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ฐานพระพุทธรูปวัดมหาธาตุวรวิหาร ช่างทองร่วง เอมโษษฐ สร้างสรรค์ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมเหตุการณ์สงครามเวียดนาม โถงช่างทองร่วงเอมโษษฐ สร้างสรรค์ไว้ที่ศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง เมื่อปี พ.ศ.2536 ผลงานจิตรกรรมลงสีทองที่หน้าต่างพระอุโบสถใหม่ วัดเขาตะเครา ของช่างชัชวาลย์ สหัสสพาศน์ เป็นผู้ควบคุมงานหลัก และสร้างสรรค์ผลงานร่วมกับช่างท่านอื่นๆ คือ ช่างกฤษดากร อินกงลาค ช่างวีรกานต์ มีทรัพย์และช่างกุลธร เทศนาม ในปีพ.ศ.2560 นำเสนอเรื่องเล่าของเจ้าอาวาสวัดเขาตะเครา เป็นต้น

⁵ นับเฉพาะที่สร้างสรรค์เรื่องเกี่ยวกับสังคมการเมืองเป็นหลักในผลงานศิลปกรรม

1.4 เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติสถานที่ วิถีชีวิตของชุมชนและชาติพันธุ์
ในเพชรบุรีในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี พบการสร้างสรรค์ผลงาน
ในสถานที่ต่างๆ จำนวน 11 สถานที่ รวมเป็น 48 ผลงาน ศิลปกรรมที่
นำเสนอเรื่องเล่าประวัติสถานที่ 12 ผลงาน วิถีชีวิตชุมชนและชาติพันธุ์
ในเพชรบุรี 36 ผลงาน

ตัวอย่างผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอเรื่องเล่าประวัติสถานที่ วิถีชีวิตชุมชนและชาติพันธุ์ในเพชรบุรี เช่น จิตรกรรมลงสีทองที่ฝาผนังด้านในศาลาพักกาย พักใจ วัดท่าช้าง (ร้าง) ของช่างธานีทร ชื่นใจ สร้างสรรค์ปี พ.ศ.2562 นำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของชื่อวัดและตำนานเกี่ยวกับวัดท่าช้าง (ร้าง) ผลงานศิลปกรรมปูนปั้นนูนต่ำที่โถงอาคารทรงวงไฟฟ้าพระนครคีรี อ.เมืองเพชรบุรี ของกลุ่มช่างทองร่วง เอมโอบุช สร้างสรรค์

ปี พ.ศ.2540 นำเสนอเรื่องเล่าวิถีชีวิตคนเพชรบุรี การทำนา อาชีพทำตาล การละเล่นพื้นบ้านคือแข่งเรือ เล่นวัวลาน การท่องเที่ยวที่ขายหาดชะอำ ผลงานศิลปกรรมปูนปั้นนูนต่ำที่กำแพงทางเข้าวัดพระรูป อ.เมืองเพชรบุรี ของช่างพงศธร รอดจากทุกข์ สร้างสรรค์ปี พ.ศ.2550 นำเสนอเรื่องเล่าวิถีชีวิต เช่น การทำนา อาชีพทำตาล และการตักบาตรทำบุญ เป็นต้น

ลักษณะโดยรวมของเรื่องเล่าประวัติสถานที่ วิถีชีวิตชุมชนและชาติพันธุ์ในเพชรบุรี ในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีมีทั้งที่เป็นการนำเสนอเพียงเหตุการณ์เดียวและหลายเหตุการณ์ เรื่องเล่ากลุ่มนี้เป็นเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของจังหวัดเพชรบุรีได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นประวัติของสถานที่ต่าง ๆ วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบุรีและยังเป็นเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในลักษณะที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ให้กับพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีได้เป็นอย่างดี

ช่างเมืองเพชรมีวิธีการส่งเสริมภาพลักษณ์จังหวัดเพชรบุรีผ่านงานศิลปกรรมโดยการสร้างสรรค์เป็นภาพคนเพชรบุรีทำกิจกรรมทางสังคมเพื่ออนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มีการทำบุญตักบาตร การประกอบอาชีพต่างๆ นำเสนอผ่านเรื่องเล่าประวัติสถานที่ วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ในเพชรบุรีเป็นหลัก ลักษณะดังกล่าวมีผลสนับสนุนการท่องเที่ยวที่เพชรบุรี ในลักษณะที่เป็นผลทางใจกับนักท่องเที่ยว ช่วยเน้นย้ำให้ผู้มาเที่ยวชมงานศิลปกรรมที่เพชรบุรีรับรู้ว่าคุณค่าเพชรบุรีมีจิตใจดี เมืองเพชรมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย เป็นต้น

2. การผลิตซ้ำเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมของช่างเมืองเพชร

2.1 การผลิตซ้ำเรื่องเล่าพุทธประวัติ ชาดกและวรรณคดีผ่านงานศิลปกรรมในบริบทการท่องเที่ยว

เรื่องเล่าพุทธประวัติ ชาดกและวรรณคดีในศิลปกรรมที่เพชรบุรี มีลักษณะที่สัมพันธ์กันในอดีต ผู้วิจัยจึงนำเรื่องเล่าดังกล่าวมากล่าวรวม

ไว้ในหัวข้อเดียวกัน และการนำเสนอข้อมูลในหัวข้อนี้ เริ่มจากรายละเอียดเกี่ยวกับศิลปกรรมเก่าแก่ที่เพชรบุรี แล้วจึงเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในปัจจุบันเพื่อแสดงให้เห็นการผลิตซ้ำในบริบทการท่องเที่ยว ดังนี้

1) ศิลปกรรมเก่าแก่ที่นำเสนอพุทธประวัติ ชาดกและวรรณคดี

การสร้างสรรค์เรื่องเล่าในงานศิลปกรรมเก่าแก่ที่ยังคงปรากฏหลักฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยมีการศึกษาและเผยแพร่ยืนยันข้อมูลจากนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการสาขาวิชาศิลปะพบเรื่องเล่าพุทธประวัติ เช่น ศิลปกรรมสมัยทวารวดีที่ผนังถ้ำยายจุฬาลาน ศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายที่วัดเกาะและวัดใหญ่สุวรรณารามดังที่กล่าวไว้แล้วในบทนำ สำหรับการนำเสนอเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมเก่าแก่ที่เป็นเรื่องเล่า “ชาดก” และมีการนำมาใช้เป็นจุดสนใจในบริบทการท่องเที่ยวคือ งานศิลปกรรมที่วัดพลับพลายักษ์ สร้างสรรค์ขึ้นช่วงรัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2458) เป็นงานแกะสลักไม้ที่บานประตูพระอุโบสถ เรื่องจันทกนิพนธ์ชาดกและเทวธรรมชาดก เป็นผลงานของนายเลิศ พ่วงพระเดช แกะสลักไม้ลงรักปิดทองประดับกระจกสี

การสร้างสรรค์ศิลปกรรมในยุคเดียวกันกับผลงานศิลปกรรมที่วัดพลับพลายักษ์พบผลงานศิลปกรรมเก่าแก่ที่นำเสนอวรรณคดี 2 เรื่องคือ ช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 มีผลงานศิลปกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่วัดพลับพลายักษ์เป็นงานแกะสลักไม้ที่บานประตูพระอุโบสถและศิลปกรรมปูนปั้นที่ซุ้มประตู ผลงานทั้งหมดเป็นภาพจับแสดงอาการของตัวละครฝ่ายพระรามร่วมกับตัวละครฝ่ายทศกัณฐ์ และผลงานช่วงสมัยรัชกาลที่ 7 มีผลงานศิลปกรรมนำเสนอเรื่องไซอิ๋ว ที่วัดกุฎี (บางเค็ม) ตำแหน่งของศิลปกรรมเรื่องไซอิ๋วอยู่ร่วมกับศิลปกรรมเรื่องทศชาติและพระเวสสันดรชาดก เมื่อพิจารณาการจัดวางตำแหน่งของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมดังกล่าวประกอบกับ

พิจารณาเนื้อหาของเรื่องเล่าที่ปรากฏคือเรื่องรามเกียรติ์ที่ช่างนำมาสร้างสรรคเป็นตอนที่แสดงแนวคิด “ธรรมะชนะอธรรม” ตามแนวคิดหลักของเรื่องรามเกียรติ์ และเรื่องไสอิ๋วเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติพระพุทธเจ้าเพราะในเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นเรื่องราวของพระถังซำจั๋ง นักบวชในพระพุทธศาสนาและเดินทางไปอัญเชิญพระไตรปิฎก จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าช่างสร้างสรรค์เรื่องรามเกียรติ์และไสอิ๋วในฐานะเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

โดยสรุปเกี่ยวกับศิลปกรรมเก่าแก่ที่นำเสนอพุทธประวัติ ชาดกและวรรณคดี คือศิลปกรรมเก่าแก่ที่เพชรบุรียุคโบราณที่สร้างสรรค์ไว้ตามผนังถ้ำและยุคต่อมาสร้างสรรค์ไว้ในพื้นที่ศาสนสถาน มีการสร้างสรรค์เรื่องเล่าพุทธประวัติ ชาดก และวรรณคดีมีจุดประสงค์สำคัญคือเพื่อกวายเป็นพุทธบูชา คือเผยแพร่คำสอนตามหลักพุทธศาสนาหรือเผยแพร่ประวัติของพระพุทธเจ้า

2) ศิลปกรรมในปัจจุบันที่นำเสนอพุทธประวัติและชาดก

งานศิลปกรรมในปัจจุบันที่นำเสนอเรื่องเล่าพุทธประวัติ ผู้วิจัยพบว่าช่วง 3 ทศวรรษแรกที่อยู่ในขอบเขตของการศึกษา (ช่วงปี พ.ศ.2518-2550) มีผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอเรื่องพุทธประวัติจำนวนน้อยมาก เนื่องจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมในพื้นที่วัดที่มีงานศิลปกรรมเรื่องเล่าเกี่ยวกับพุทธประวัติที่สร้างสรรค์โดยช่างเพชรบุรีรุ่นก่อนหน้าแล้ว ต่อมาช่วงทศวรรษหลังคือช่วงปีพ.ศ.2551 จนถึงปัจจุบันวัดต่างๆ ต้องการบูรณะสร้างสรรค์ศาสนสถานในวัดให้สวยงามน่าสนใจได้เริ่มมีความนิยมสร้างพระอุโบสถใหม่ หรือศาสนสถานในลักษณะที่เป็นพระธาตุ พระวิหารมากขึ้น⁶ จึงเป็นโอกาสอันดีที่ช่างเพชรบุรีรุ่นใหม่ได้มีโอกาสสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมเรื่องเล่าพุทธประวัติซึ่งนับได้ว่าเป็นเรื่องเล่าสำคัญประดับไว้ในพื้นที่ดังกล่าว

⁶ ความนิยมที่จะสร้างพระอุโบสถใหม่ หรือศาสนสถาน เช่น พระธาตุ พระวิหารใหม่ดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อของญาติโยมที่มีจิตศรัทธาบริจาคปัจจัยในการสร้างศาสนสถานที่ว่า “ถ้าถวายปัจจัยเพื่อสร้างโบสถ์ใหม่จะได้บุญมากกว่าที่จะปัจจัยไปซ่อมแซมบูรณะโบสถ์เก่าที่สร้างมาอยู่ก่อนแล้ว”

ลักษณะการนำเสนอพุทธประวัติและชาดกส่วนใหญ่นำเสนอหลายเหตุการณ์เรียงลำดับตามพุทธประวัติและเลือกนำเสนอภาพเหตุการณ์สำคัญตรงตามภาพพุทธประวัติและชาดกลิขสิทธิ์ของ ส. ธรรมภักดี มีเฉพาะบางสถานที่ที่นำเสนอรายละเอียดเหตุการณ์ในพุทธประวัติตามศิลปกรรมโบราณ เช่น จิตรกรรมฝาผนังด้านในพระอุโบสถ วัดรัตนตรัยและวัดสมุทราราม เป็นต้น

วัตถุประสงค์หลักของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอเรื่องเล่าพุทธประวัติและชาดกยังคงเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมเรื่องเล่าพุทธประวัติเพื่อเป็นพุทธบูชา เห็นได้จากเจ้าของสถานที่และช่างผู้สร้างสรรค์ผลงานยังคงให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ผลงานให้ประณีตงดงามและนำเสนอพุทธประวัติตรงตามเรื่องเล่าพุทธประวัติที่มีมาแต่เดิม

นอกจากวัตถุประสงค์หลักดังกล่าวแล้วการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมเรื่องเล่าพุทธประวัติ ชาดกบางผลงานช่างสร้างสรรค์เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว ในลักษณะที่เลือกสร้างสรรค์เฉพาะบางเหตุการณ์ตามสมัยนิยมเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น ศิลปกรรมพุทธประวัติตอนประสูติที่วัดเขาย้อยที่สร้างสรรค์เจ้าชายสิทธัตถะตอนประสูติในลักษณะของ “พระพุทธเจ้าน้อย”⁷ หรือศิลปกรรมพุทธประวัติตอนราชาภิเษก ที่วัดนอกปากทะเล เป็นจิตรกรรมขนาดใหญ่พื้นสีแดงภาพเขียนด้วยสีทอง นำเสนอภาพเจ้าชายสิทธัตถะทรงเครื่องอย่างกษัตริย์อินเดีย มีผ้าคลุมและใส่เครื่องประดับงดงามแสดงให้เห็นถึงความนิยมเรื่องความสวยงามและความมั่งคั่ง สอดคล้องกับที่ช่างชุชีพให้สัมภาษณ์ว่า “ต้องเลือกภาพที่คนดูแล้วสบายใจ รู้สึกดี ไม่มีห rokokตอนธรณีสูบ ตอนนรกไม่สวย ดูร้อน” (ชุชีพ ปานประดิษฐ์, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2563)

⁷ “พระพุทธเจ้าน้อย” คือเจ้าชายสิทธัตถะตอนประสูติทำหมือราชินีขึ้นฟ้ามือซ้ายชี้ลงดิน ที่เกิดเป็นกระแสนิยมในสังคมไทยช่วงปี 2553 ดังที่คมกฤษ อุยเต็กเค่ง อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ให้สัมภาษณ์กับผู้จัดการออนไลน์ที่เผยแพร่เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2556 ว่า “การหล่อองค์พระพุทธเจ้าน้อยมีมาก่อนหน้านี้นะ 2-3 ปีแล้ว และในครั้งนั้นก็มีการเรียกว่า พระพุทธเจ้าน้อย ซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “เบบี้ บุตต้า” และเรียกตามกันมาโดยขาดความเข้าใจ แต่ชื่อที่เหมาะสมน่าจะใช้ว่า “พระพุทธรูปปางประสูติ” มากกว่า ส่วนลักษณะการสร้าง ครั้นนี้อาจจะดูสมัยใหม่มากเกินไป แต่ก็ไม่ได้ขัดแบบตามคตินิยมมากนัก” (สืบค้นจาก <https://mgronline.com/live/detail/9560000031193> เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2565)

3) ศิลปกรรมในปัจจุบันที่นำเสนอวรรณคดี

การนำเสนอเรื่องเล่าประเภทวรรณคดีในงานศิลปกรรมที่พบมากที่สุดคือเรื่องรามเกียรติ์เป็นเรื่องเล่าที่ได้รับความนิยมนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปกรรมมาอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยช่างให้ความสำคัญกับภาพจับ ทั้งที่เป็นการจับทั้ง 3 แบบ คือ “รบ รักและพาหนะ”⁸ ที่พบมากที่สุดคือภาพจับแบบรบ เนื่องจาก “มีการใช้เส้นขัดแย้ง นำเสนอได้น่าสนใจ” (พงศกร รอดจากทุกข์, สัมภาษณ์ 30 มีนาคม 2565)

นอกจากเรื่องรามเกียรติ์แล้วช่วงทศวรรษหลังมีความนิยมนำวรรณคดีเรื่อง พระมหาราชก้านวนพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มาใช้สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปกรรมซึ่งเป็นไปตามสมัยนิยมและเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

การเล่าเรื่องพระมหาราชก้านวนในงานศิลปกรรมของช่างเมืองเพชรเป็นการดำเนินเรื่องตามเรื่องเล่าเดิม (พระมหาราชก้านวนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ) ที่ยังคงเน้นย้ำคุณลักษณะและบทบาทของพระราชา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาที่การจัดวางภาพและขนาดของภาพ เห็นได้ว่าช่างให้ความสำคัญกับอนุภาคเกี่ยวกับการช่วยเหลือ เช่น ท้าวสักกเทวราชมาช่วยพระมารดา นางเมขลามาช่วยพระมหาราชแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับลักษณะของพระราชาว่าเป็นผู้มีบุญที่ได้รับความช่วยเหลือในยามประสบปัญหา ซึ่งเป็นการเน้นย้ำแนวคิดทางพุทธศาสนา

⁸ ภาพจับเป็นภาพท่าทางในหุ่นใหญ่แบบหนึ่งเรียกว่า “ท่าจับ” หรือ “ภาพจับ” คือ ตัวหนังที่ผูกขึ้นเป็นตัวภาพตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปในตัวหนังนั้นแสดงท่าทางอาภักิริยาที่สู้รบกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 213) ชื่อความที่ช่างพงศธรกล่าวถึงในบทความว่า “รบ รักและพาหนะ” คือ “รบ” หมายถึง ตัวละครฝ่ายพระรามสู้กับฝ่ายศกัณฐ์ เช่น พระรามรบกับศกัณฐ์ “รัก” หมายถึง ตัวละครฝ่ายชายเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายหญิง เช่น หนุมานเกี่ยวกับนางสุพรรณมัจฉา “พาหนะ” หมายถึง ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ขี่พาหนะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นารายณ์ทรงครุฑ (พงศกร รอดจากทุกข์, สัมภาษณ์ 30 มีนาคม 2565)

นอกจากนี้ยังมีการสร้างสรรค์ภาพประกอบเป็นภาพบุคคลสำคัญของเพชรบุรี ทั้งภาพช่างเมืองเพชรและชาติพันธุ์ที่เพชรบุรีแทรกไว้ในเรื่องพระมหากษัตริย์เพื่อเน้นย้ำภาพลักษณ์ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ของคนเพชรบุรี อีกทั้งบุคคลที่ช่างเลือกนำมาสร้างสรรค์ไว้ในเรื่องพระมหากษัตริย์ล้วนเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงด้านต่างๆ ที่ได้รับการยกย่องในระดับจังหวัดจนถึงระดับประเทศ การเลือกสร้างสรรค์ภาพบุคคลดังกล่าวจึงมีผลกับผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าคนเพชรบุรีมีบุคคลสำคัญและเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

การสร้างสรรค์ศิลปกรรมในปัจจุบันที่นำเสนอวรรณคดีมีทั้งที่เป็นการสร้างสรรคในวัดหรือพื้นที่ศาสนสถานและสร้างสรรค์ไว้ในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ไม่ใช่วัด การสร้างสรรค์ศิลปกรรมที่นำเสนอวรรณคดีในพื้นที่วัดยังคงเป็นการสร้างสรรค์เพื่อเป็นพุทธบูชา มีผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอวรรณคดีในพื้นที่วัดบางผลงานมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และเพื่อการท่องเที่ยว เช่น เรื่องพระมหากษัตริย์ที่วัดข่อยและวัดคงคาราม เจ้าของสถานที่และช่างผู้สร้างสรรค์ผลงานนำเสนอเนื้อเรื่องพระมหากษัตริย์ ส่วนวนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเพื่อแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 อีกทั้งยังมีการสร้างสรรค์ให้มีรายละเอียดในภาพแตกต่างกันและมีลักษณะเฉพาะถิ่นเพื่อให้เกิดความน่าสนใจและมีผลกับการท่องเที่ยว เช่น แทรกภาพบุคคลสำคัญในเพชรบุรี ภาพเหตุการณ์ทางสังคมการเมืองปัจจุบัน เป็นต้น

การสร้างสรรค์ศิลปกรรมไว้ในสถานที่ต่างๆ ที่ไม่ได้อยู่ในวัด เช่น เรื่องรามเกียรติ์ที่โถงอาคารสถานีรถไฟฯ พระนครคีรี เรื่องพระมหากษัตริย์ที่ร้านแม่กิมไล้ เป็นการสร้างสรรค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกันกับที่สร้างสรรค์ในวัดและเพื่อการท่องเที่ยวในลักษณะที่ประดับตกแต่งสถานที่ให้งดงาม รวมทั้งสร้างสรรค์ให้น่าสนใจด้วยการแทรกเหตุการณ์ทางสังคมการเมืองเช่นเดียวกัน

กับที่สร้างสรรค์ขึ้นในวัด อย่างไรก็ตามการเลือกเรื่องเล่ามาสร้างสรรค์ไว้ในพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่วัดมีความแตกต่างกับการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมในพื้นที่วัดอย่างชัดเจนคือ ช่างมักเรื่องเล่าที่เป็นตำนานหรือประวัติของสถานที่ รวมทั้งวิถีชีวิต ชาติพันธุ์ในเพชรบุรีเป็นเรื่องเล่าหลักในงานศิลปกรรม

การสร้างสรรคัวรรณคดีในผลงานศิลปกรรมปัจจุบันจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากอดีตประเด็นแรกคือพื้นที่ที่สร้างสรรค์ผลงานที่นอกจากจะเป็นพื้นที่วัดแล้วยังมีการสร้างสรรค์ไว้ในพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี และวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และเพื่อการท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์หลักของการสร้างสรรค์วรรณคดีในผลงานศิลปกรรมปัจจุบัน

ภาพตัวอย่างการนำเสนอผลงานศิลปกรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่เพชรบุรี

จากภาพตัวอย่างการนำเสนอผลงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีผ่านสื่อสังคมต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าศิลปกรรมที่นำเสนอเรื่องเล่าพุทธประวัติชาดกและวรรณคดีมีส่วนช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับการท่องเที่ยวที่เพชรบุรีได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการนำเสนอในลักษณะแปลกใหม่แตกต่างกับผลงานศิลปกรรมที่อื่น เห็นได้จากการสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวละคร

จากวรรณคดีด้วยวิธีการเลือกนำตัวละครจากวรรณคดี เช่น หนุมาน มาแสดงอาการเพื่อสื่อถึงการเล่าเรื่องทางการเมืองหรือนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความน่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีได้

โดยสรุปคือ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอเสนอเรื่องเล่าพุทธประวัติ ชาดกและวรรณคดีมีการผลิตซ้ำเรื่องเล่าพุทธประวัติ ชาดกในงานศิลปกรรม ในลักษณะที่นำเรื่องเล่าเดิมมาสร้างสรรค์ไว้ในพื้นที่ใหม่ คือ จากเดิมที่สร้างสรรค์ไว้ในพื้นที่ศาสนสถานเท่านั้นเปลี่ยนมาเป็นสร้างสรรค์ขึ้นในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น ร้านค้า สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในเพชรบุรี และวัดอุประสงค์ใหม่ กล่าวคือการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมเก่าแก่ที่นำเสนอพุทธประวัติและวรรณคดีเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์เดียวกันคือ “เพื่อเป็นพุทธบูชา” และในปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ นำผลงานศิลปกรรมเก่าแก่มาเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในขณะที่ศิลปกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่มีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกันคือ การสร้างสรรค์เรื่องเล่าพุทธประวัติยังคงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นพุทธบูชา และที่ต่างกันคือ มีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวและเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

2.2 การผลิตซ้ำเรื่องเล่าสังคมการเมือง วิถีชีวิตชาติพันธุ์ในเพชรบุรีผ่านงานศิลปกรรมในบริบทการท่องเที่ยว

ศิลปกรรมเก่าแก่ที่เพชรบุรีมีการนำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมและวิถีชีวิต คือศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายที่วัดไผ่ล้อมเป็นปูนปั้นเล่าเรื่องพระพุทธโฆษาจารย์เดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทที่เขาสุมนภูฏ ลังกาทิพย์ และต่อมาช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 ที่วัดมหาสมณาราม ขวัญอินโข่งสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังด้านในพระอุโบสถนำเสนอเรื่องเล่าการเดินทางนมัสการสถานที่สำคัญของพุทธศาสนาและจิตรกรรมนำเสนอเป็นวิถีชีวิตของบุคคลทั่วไปไม่เจาะจงว่าเป็นวิถีชีวิตของคนเพชรบุรีหรือเป็นกลุ่มคนใด บรรยายภาพวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย มีทั้งการทำบุญบ้าน

การเกิด การโกนจุก การบวชพระ การแต่งงาน ฯลฯ ซึ่งเป็นการนำเสนอในลักษณะของวิจิตรกรรม

จากข้อมูลที่กล่าวมาแสดงให้เห็นการนำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับสังคมและวิถีชีวิตผ่านงานศิลปกรรมยุคก่อนว่าเป็นการนำเสนอเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา และหลังจากผลงานเรื่องเล่าเกี่ยวกับสังคมและวิถีชีวิตที่วัดมหาสมณารามที่นำเสนอเป็นเรื่องเล่าหลักในงานศิลปกรรมแล้ว ผลงานในยุคต่อมาก็ยังคงนิยมนำเสนอเรื่องเล่าวิถีชีวิตเป็นภาพกาดังเช่นเดิม เช่น ผลงานเหตุการณ์ตอนมารผจญ ทศชาติชาดก เทพชุมนุมของครูพิน อินฟ้าแสง (พ.ศ.2438-2515) ที่วัดมหาธาตุวรวิหาร เป็นต้น

ในขณะที่การนำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์การเมือง ประวัติสถานที่ และชาติพันธุ์ในเพชรบุรีผ่านงานศิลปกรรมที่เพชรบุรี ผู้วิจัยพบว่าไม่เคยมีการนำเสนอเป็นเรื่องเล่าหลักในศิลปกรรมเก่าแก่ มีเพียงแต่นำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับวิถีชีวิตและชาติพันธุ์ในเพชรบุรีผ่านงานศิลปกรรมในลักษณะเป็นภาพแทรกหรือภาพกาดังไว้ในเรื่องเล่าพุทธประวัติ ดังเช่นผลงานจิตรกรรมที่ศาลาการเปรียญหลังเก่า วัดเกาะ^๑ นำเสนอเรื่องเล่าพุทธประวัติแทรกภาพวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำหรือชาวโซ่งที่มีชายหนุ่ม 3 คนแบกสัตว์ไว้บนบ่ากำลังเดินทางกลับบ้านที่เป็นเรือนไทยทรงดำหรือ “เฮือนกระตองเต่า” และมีหญิงชาวโซ่งกำลังหาน้ำอยู่ริมทำนน้ำปรากฏอยู่ในภาพที่ 13 เหตุการณ์ตอนพรหมชฌะสนปริวรรต หรืองานจิตรกรรมที่ประดับไว้ที่หอสดมภ์วัดชีว์ประเสริฐ มีภาพเขียนเรื่องปฐมสมโพธิ 20 เหตุการณ์ที่บริเวณไม้คอสองมีข้อความระบุว่า “นายอาบ บ้านอาสา เป็นผู้เขียน” และ “พระประเสริฐ” “พ.ศ.2473” “พ.ศ.2474” ซึ่งในภาพพุทธประวัติตอนพระเจ้ากรุงธรรมาโคกราชฉลองพระธาตุมีภาพหญิงชาวไทยทรงดำพ้อนรำอยู่ในกลุ่มชายชาวไทย เป็นต้น

^๑ จิตรกรรมที่ศาลาการเปรียญ วัดเกาะมีคำจารึกไว้ที่เหนือช่องประตูด้านหน้าว่าสร้างขึ้นปีพ.ศ.2431 และมีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ศิลปะระบุว่างานจิตรกรรมชุดนี้เขียนขึ้นในปีพ.ศ.2463 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 6 (ทิปวรรณ วรธนประทีป, 2556: 61)

ผลงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีในยุคปัจจุบันนำเสนอเรื่องเล่าเหตุการณ์สังคมการเมือง ประวัติสถานที่ วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ต่างไปจากเดิม ทั้งเรื่องของสถานที่สร้างสรรค์ผลงานที่สร้างสรรค์ในพื้นที่ที่หลากหลาย เช่น สะพานข้ามแม่น้ำเพชร ป้ายริมถนน ฯลฯ และมีประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ ช่วงประมาณตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 จนถึงปัจจุบัน เรื่องเล่าประเภทประวัติศาสตร์ที่และเรื่องเล่าเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนเพชรบุรีได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น เช่น ตำนานวัดท่าช้าง ตำนานสมเด็จพระนเรศวรเสด็จทางชลมารคที่วัดโตนดหลวง ตำนานทหารไทยรบกับทหารพม่าที่ท่าน้ำวัดท่าไชยศิริ เนื่องจากกระแสท้องถิ่นนิยม¹⁰ ที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญทำให้ผลงานศิลปกรรมที่นำเสนอเรื่องเฉพาะถิ่นกลายเป็นเรื่องที่มีคุณค่าและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจนสามารถนำเสนอออกมาเป็น “เรื่องเล่าหลัก” ในงานศิลปกรรมได้ ดังที่ช่างธานีธรให้สัมภาษณ์ว่า “ตำนานบ้านเรานี้แหละน่าสนใจ” (ธานีธร ชื่นใจ, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2563)

นอกจากนี้การสร้างสรรค์ศิลปกรรมปัจจุบันที่นำเสนอเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับสังคมการเมือง วิถีชีวิตชาติพันธุ์ในเพชรบุรีมีวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานที่ต้องการแสดงความคิดเห็นของช่างและเรื่องราวของคนเพชรบุรีจะจางมากขึ้น และสามารถแบ่งเรื่องเล่าออกเป็น 2 กลุ่มชัดเจนคือกลุ่มเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์สังคมการเมือง และเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ดังที่กล่าวถึงข้างต้น

การนำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมืองของช่างเพชรบุรีในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

¹⁰ คำว่า “ท้องถิ่นนิยม” ที่ใช้ในวิจัยนี้ใช้ตามแนวคิดของธงชัย วินิจจะกูล ที่อธิบายว่า ความโยงใยสัมพันธ์ระหว่างกระแสโลกาภิวัตน์กับกระแสท้องถิ่นนิยมว่า ทั้งคู่เป็น “คู่แฝด” ของกันและกัน” (อ้างถึงใน พัฒนา กิตติอาษา, 2546: 65) ในลักษณะที่ว่าแนวคิดท้องถิ่นนิยมก่อร่างขึ้นมาเพื่อตอบโต้กระแสโลกาภิวัตน์ และ “แนวคิดมารักศิริม์และกลุ่มนักคิดคนอื่น ๆ ที่อยู่ใต้อาณัติของความคิดที่ใกล้ชิดกันมองเห็นท้องถิ่นเป็นเพียงทำเลที่ตั้งหรือถิ่นที่เฉพาะแห่งที่หล่อเลี้ยงหรือเอื้ออำนวยให้ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมเกิดขึ้น” (พัฒนา กิตติอาษา, 2546: 92) และ “กระแสท้องถิ่นนิยม” ที่ปรากฏในเพชรบุรีเห็นได้จากการนำเสนอความเป็นท้องถิ่นผ่านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นอย่างต่อเนื่องที่จังหวัดเพชรบุรี และกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งในเพชรบุรี คือ “การท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน” (รายละเอียดในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)

สังคมการเมืองซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นตัวตนของช่างเพชรบุรีในลักษณะที่เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ ใส่ใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (ข้าหลวง สหสพาศน์, สัมภาษณ์ 16 มีนาคม 2563) อีกทั้งลักษณะการสร้างสรรคดังกล่าวส่งผลให้นักท่องเที่ยวสนใจมาเที่ยวชมผลงานศิลปกรรมที่เพชรบุรีได้ (วิทยา ศรีวิเศษ¹¹, สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2565) ดังที่การศึกษาครั้งนี้ทำให้พบว่าการสร้างสรรคเรื่องเล่าเหตุการณ์การเมืองผ่านงานศิลปกรรมของช่างทองร่วง เป็นหมุดหมายแรกเริ่มสำคัญของการสร้างสรรคงานศิลปกรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่เพชรบุรี เนื่องจากการสร้างสรรคผลงานปูนปั้นนักรบเมืองที่ฐานพระพุทธรูปในวัดมหาธาตุฯ ที่เป็นข่าวในสื่อสังคมเมื่อปี พ.ศ.2518 ทำให้ผลงานศิลปกรรมจากที่เคยได้รับความสนใจเฉพาะในแวดวงนักวิชาการด้านศิลปะกลายมาเป็นความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวมากขึ้น (ข้าหลวง สหสพาศน์, สัมภาษณ์ 16 มีนาคม 2563)

จากข้อมูลข้างต้น การนำเสนอเรื่องเล่าเหตุการณ์สังคมการเมืองและตำนานผ่านงานศิลปกรรมที่เพชรบุรีจึงเป็นการผลิตซ้ำเรื่องเล่าใหม่ผ่านผลงานศิลปกรรมของช่างเมืองเพชร คือช่างเมืองเพชรเลือกเรื่องเล่าเหตุการณ์ทางสังคม การเมืองที่นำเสนอในสื่อสังคมสาธารณะและตำนานต่าง ๆ ของเมืองเพชรมาสร้างสรรคเป็นผลงานศิลปกรรมในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี เพื่อให้เกิดความน่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

ในขณะที่การสร้างสรรคเรื่องเล่าประวัติศาสตร์านที่ วิถีชีวิต ชาติพันธุ์ในเพชรบุรีในงานศิลปกรรมแสดงให้เห็นการผลิตซ้ำเรื่องเล่าเดิมผ่านผลงานศิลปกรรมเพื่อวัตถุประสงค์การท่องเที่ยว กล่าวคือเรื่องเล่าประวัติศาสตร์านที่วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ในเพชรบุรีเป็นเรื่องเล่าของคนเพชรบุรีที่มีอยู่เดิมที่ถ่ายทอดด้วยวิมุขปาฐะและบันทึกเป็นลายลักษณ์ในเอกสารต่าง ๆ ที่เพชรบุรีโดยช่างเมืองเพชรเลือกเรื่องเล่าดังกล่าวมาจารึกเป็นผลงานศิลปกรรมเพื่อแสดงให้เห็นว่า “จังหวัดเพชรบุรี” เป็นเมืองที่มีความเก่าแก่ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กับธรรมชาติและยึดมั่นในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีด้วย

¹¹ นายวิทยา ศรีวิเศษ ประกอบอาชีพขับรถรับจ้างพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี

การทำบุญตักบาตร เข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรม ซึ่งภาพลักษณะดังกล่าวมีผลกับการเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวสนใจมาเที่ยวชมความเก่าแก่และรู้สึกปลอดภัยเมื่อมาเที่ยวที่จังหวัดเพชรบุรี

การแสดงตัวตนของคนเพชรบุรีผ่านงานศิลปกรรมของช่างเมืองเพชรที่สร้างสรรค์ขึ้นในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบุรีดังกล่าวสัมพันธ์กับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในลักษณะที่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมผลงานศิลปกรรมได้ซึมซับเรื่องเล่าที่ช่างถ่ายทอดในผลงานศิลปกรรมเป็นการช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับคนเพชรบุรี สอดคล้องกับที่นิศา ชัชกุล ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหนึ่งของสินค้าและบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวว่า “วิถีชีวิต (Way of Life) ลักษณะรูปแบบชีวิตความเป็นอยู่ ความเป็นมิตรไมตรี และความอบอุ่นอารีของคนในประเทศที่เดินทางไปเที่ยว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สร้างความรู้สึกอบอุ่นและรู้สึกเข้ากันได้กับสังคมอื่นที่ตนเองไม่คุ้นเคย” (นิศา ชัชกุล, 2554: 337)

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษางานศิลปกรรมที่มีการนำเสนอเรื่องเล่าประเภทต่างๆ และสร้างสรรค์ขึ้นในบริบทการท่องเที่ยวที่จังหวัดเพชรบุรี สามารถแบ่งเรื่องเล่าได้เป็น 4 ประเภทดังรายละเอียดในผลการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นการผลิตซ้ำเรื่องเล่าที่สร้างสรรค์เป็นศิลปกรรมประเภทต่างๆ ให้เกิดความน่าสนใจในบริบทการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี

การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีที่มีการนำเสนอเรื่องเล่าประเภทต่างๆ ดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นพุทธประวัติ ชาติก วรรณคดี เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมการเมือง เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติสถานที่ วิถีชีวิต ชาติพันธุ์ทั้งที่มีการสืบทอดมาจากผลงานศิลปกรรมเก่าแก่ที่เพชรบุรีและที่มีการสร้างสรรค์ใหม่แสดงให้เห็นการเลือกผลิตซ้ำผลงานบางประเภท เรื่องเล่าบางเรื่องเล่าโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อการท่องเที่ยวที่จังหวัดเพชรบุรี

แม้ว่าการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมของช่างเมืองเพชรจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวแต่ยังคงให้ความสำคัญกับ “การสร้างคุณค่า” ของงานศิลปกรรม และ “รักษาชื่อเสียง” ของช่างเมืองเพชร เห็นได้จากการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรีมีทิศทางที่ชัดเจน คือการสืบทอดและการผลิตซ้ำเรื่องเล่าที่มีคุณค่า เรื่องเล่าที่มีคุณค่าลักษณะแรกคือเป็นเรื่องเล่าสำคัญในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมที่ได้รับความนิยมสืบทอดมาจากช่างรุ่นโบราณ เพราะเมื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปกรรมแล้วสามารถสร้างสรรค์ท่วงท่าได้งดงาม ส่งงานให้เหมาะสมกับเรื่องเล่าเดิม เรื่องเล่าที่มีคุณค่าอีกลักษณะหนึ่งคือ เรื่องเล่าที่สามารถแสดงความคิดของช่างผู้สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างลึกซึ้ง เช่น เรื่องเล่าเหตุการณ์ทางสังคมการเมืองดังที่กล่าวมา

เรื่องเล่าที่ช่างเมืองเพชรนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปกรรมในบริบทการท่องเที่ยว นอกจากเรื่องเล่าประเภทพุทธประวัติ ชาดก วรรณคดี และเรื่องเล่าทางสังคมการเมืองแล้ว ช่างเมืองเพชรยังได้นำเรื่องเล่าพื้นบ้าน (Folk Narrative) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าสำคัญอีกกลุ่มหนึ่งมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปกรรมเพื่อแสดงอัตลักษณ์ (Identity) หรือลักษณะเฉพาะของงานศิลปกรรมที่เพชรบุรี

เห็นได้ว่าการศึกษที่ผ่านมาที่แสดงให้เห็นคุณค่าของงานศิลปกรรมในบริบทการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในสาขาวิชาการท่องเที่ยว เช่น ลักขณา ชูใจ และคณะ (2551) ศึกษาบริบทแหล่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะ จังหวัดเพชรบุรี จันทิมา บรรจงประเสริฐ (2560) วิจัยเรื่อง การพัฒนาต้นแบบชุมชนเศรษฐกิจสร้างสรรค์: อัตลักษณ์ถนนวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี การศึกษาทางคติชนวิทยามีผู้ศึกษาเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมที่เพชรบุรีคืองานของขวัญชนก ทองล้วน (2558) ที่ศึกษาเรื่องรามเกียรติ์ในงานศิลปกรรมร่วมสมัยของช่างเมืองเพชรดังที่กล่าวไว้ข้างต้น การศึกษาดังนี้ศึกษาเรื่องเล่าประเภทต่างๆ ที่ช่างเมืองเพชรนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปกรรมจึงนอกจากจะเป็นการช่วยเน้นย้ำคุณค่า

ของงานศิลปกรรมที่เพชรบุรีแล้วยังเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานศิลปกรรมที่เพชรบุรีอย่างละเอียด จึงเป็นงานวิจัยที่นอกจากจะมีประโยชน์ในการศึกษาทางคติชนวิทยา ศิลปะศึกษา และเพชรบุรีศึกษาแล้วยังมีประโยชน์กับการท่องเที่ยวได้ในลักษณะที่เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวผ่านงานศิลปกรรมได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาภาพรวมของเรื่องเล่าในงานศิลปกรรมของช่างเพชรบุรี โดยมีขอบเขตพื้นที่การศึกษาอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรีเท่านั้น ดังนั้นหากมีการขยายพื้นที่การศึกษาเป็นพื้นที่ในจังหวัดใกล้เคียงหรือต่างภูมิภาคกันจะทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของการสร้างสรรค์เรื่องเล่าในงานศิลปกรรมได้ชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กันยา อื้อประเสริฐ. (2548). *การศึกษาประวัติและผลงานของช่างชั้นครูเพชรบุรีในสมัยรัตนโกสินทร์* [ข้อมูลภาคตะวันตก หอสมุดพระราชวังสนามจันทร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <http://www.sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/12705/fulltext.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- ขวัญชนก ทองล้วน. (2558). *งานปูนปั้นรามเกียรติ์ ถนนราชดำเนิน จังหวัดเพชรบุรี: พลวัตของการนำเรื่องรามเกียรติ์มาใช้ในศิลปกรรมไทยร่วมสมัย* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. <https://www.arts.chula.ac.th/folklore/index.php/2020/10/27/ma-2558-1/>

- คณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2511). *ศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทย รวมข้อคิดเห็นบทความศิลปะของศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี และผลงานของศิลปินไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวชิราวุธ.
- จันทิมา บรรจงประเสริฐ. (2560). *การพัฒนาต้นแบบชุมชนเศรษฐกิจสร้างสรรค์: อัตลักษณ์ถนนวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทีปวรรณ วรธนะประทีป. (2556). *วิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในจิตรกรรม ประดับแผงไม้คอสอง และแผงไม้ไผ่เส ศาลาการเปรียญ วัดเกาะแก้วสุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี [การศึกษาเฉพาะบุคคล ในประวัติศาสตร์ศิลปะ หลักสูตรปริญาศิลปศาสตร์บัณฑิต ภาค วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร]*. <http://www.sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/5478?attempt=2&>
- นิยดา เหล่าสุนทรและคณะ. (2540). *ภูมิปัญญาของคนไทย: ศึกษาจากกฎหมายตราสามดวงและจิตรกรรมฝาผนัง*. พุทธสงฆ์ธรรมกลุ่มวิจัยวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว.
- นิตา ชัชกุล. (2554). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรมินท์ จารุวรรณ. (2559). *คติชนกับการท่องเที่ยว หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *ท้องถิ่นนิยม: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ล้อม เพ็งแก้ว. (2552). “ภาพจับหน้าบันพระอุโบสถวัดมหาธาตุฯ” ในหนังสือ *สมโภชวัดมหาธาตุวรวิหาร จ.เพชรบุรี ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครบ 500 ปี*. 196-199.

- ลักณา ชูใจ และคณะ. (2551). *การศึกษาบริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะ*. วิทยุทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- วัชรารณ ดิษฐปาน. (2557). *พระอุปคุต: การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน* [วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. <https://www.arts.chula.ac.th/folklore/index.php/2020/06/27/phd-2557-3/>
- ศิริพร จิตะฐาน. (2522). *รวมเกียรติ: การศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. <https://www.arts.chula.ac.th/folklore/index.php/2021/08/11/2522-01/>
- ศิริพร ณ ถลาง. (2562). “คติชนสร้างสรรค์”: บทสังเคราะห์และทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).